

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A040 Kleine Rietgans² *Anser brachyrhynchus*, niet-broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Kleine Rietgans in de hoedanigheid van niet-broedvogel. De Kleine Rietgans komt in Nederland voor als doortrekker en overwinteraar. De soort broedt op Groenland, IJsland en Spitsbergen. In Nederland gaat het om de van Spitsbergen afkomstige flyway-populatie, die vrijwel geheel in Nederland, Vlaanderen, Denemarken en Noorwegen overwintert. De Kleine Rietgans heeft buiten het broedseizoen een voorkeur voor open graslandgebieden (voedselgebied) in de nabijheid van grote wateren (slaapplaats). De soort vertoont een sterke neiging tot vorming van grote concentraties. Soms is de gehele populatie verdeeld over slechts enkele grote groepen in voedselterreinen of op de slaapplaats. De Kleine Rietgans is een planteneter die in Nederland vooral op cultuurgras foerageert. Recent wordt foerageren op maïs echter steeds vaker waargenomen. Door een verandering in de trekstrategie is het belang van Nederland voor de flyway-populatie sterk afgenomen. Hiervan overwintert 5-10% in ons land.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 8.000 vogels (seizoensgemiddelde⁴).</i>	8.000 vogels (seizoensgemiddelde)
Voorstel nieuw landelijk doel 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 5.900 vogels (seizoensgemiddelde), waarmee voldoende leefgebied beschikbaar blijft voor een populatieomvang behorende bij een gunstige Staat van Instandhouding.</i>	5.900 vogels (seizoensgemiddelde)
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	5.900 vogels (seizoensgemiddelde)
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal vogels in de periode 2014/15-2019/20 (seizoensgemiddelde).</i>	1.700 vogels (seizoensgemiddelde)

Voorstel voor regionale opgave

Het aantal vogels per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁵ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. Door een verandering van de trekstrategie komen er steeds minder Kleine Rietganzen naar Nederland om te overwinteren. Er dient echter voldoende leefgebied beschikbaar te blijven voor een populatie van de omvang behorende bij een gunstige Staat van Instandhouding. De opgave wordt bij de Kleine Rietgans verdeeld naar rato van het

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als niet-broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om de landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ De som van maandelijks schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Seizoensgemiddelde is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk van elkaar kunnen wisselen. Ze geven een betrouwbaarder beeld dan seizoensmaxima, waar toeval een grotere rol speelt.

⁵ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

aandeel van de regio in de landelijke populatie. Friesland is met meer dan 90% van de overwinterende aantallen verreweg de belangrijkste regio voor de Kleine Rietgans in Nederland.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	1.550	92%	matige afname	5.500
Zuid-Holland	80	5%	onzeker	250
rijkswateren	11	<1%	n.b.	30
Groningen	10	<1%	stabiel	30
Drenthe	10	<1%	onzeker	30
Noord-Holland	10	<1%	onzeker	30
Zeeland	10	<1%	matige toename	30
Landelijk	1.700	100%	sterke afname	5.900

Prioritering

Het belang van Nederland als overwinteringsgebied voor de Kleine Rietgans is na 2005/2006 sterk afgenomen door een verandering van de trekstrategie. Door andere voedselgewoontes en verbeterde voedselomstandigheden, daarbij geholpen door het uitblijven van koude winters, blijven Kleine Rietganzen in toenemende mate in Denemarken overwinteren. Beleid en maatregelen binnen Nederland zullen dan ook niet kunnen bijdragen aan een toename van de bij ons overwinterende aantallen. De Spitsbergen flyway-populatie, waartoe onze vogels behoren, is stabiel. Ondanks de sterke afname op de korte termijn binnen Nederland is er nog steeds een overwinterende populatie aanwezig, en het is niet uit te sluiten dat tijdens streng winterweer grotere aantallen ons land bezoeken. Behoud van het leefgebied voor een populatieomvang overeenkomstig de gunstige Staat van Instandhouding is dan ook van belang.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied is stabiel in vergelijking met de periode rond 1980, dus ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn, waarmee dit aspect als ‘gunstig’ wordt beoordeeld. De huidige populatieomvang (2014/15-2019/20) ligt met 1.700 vogels (seizoensgemiddelde) meer dan 70% onder de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie van 5.900 vogels (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1). In combinatie met een afname van de aantallen op de lange termijn (tabel 2, figuur 1) leidt dit tot een zeer ongunstige beoordeling van het aspect populatie. Door de korte termijnafname in combinatie met de aard van de belangrijkste knelpunten (zie III. Haalbaarheid) is ook het toekomstperspectief ‘zeer ongunstig’. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat het leefgebied niet op orde is, waardoor dit aspect als ‘gunstig’ is beoordeeld. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI nog op alle aspecten als ‘gunstig’ beoordeeld.

Nadere onderbouwing GRW⁶

De populatieomvang van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (Directive Value, DV) bedroeg 3.300 vogels (gemiddeld seizoensgemiddelde 1977/78-1981/82). Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt, en dus als GRW kan dienen, wordt deze vergeleken met de Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). De EGR voor Kleine Rietgans betreft de gemiddelde populatieomvang in 1990/91-1999/00 (5.900 vogels), een periode die voor herbivoren van agrarisch gebied zoals de Kleine Rietgans als gunstig wordt beschouwd (zie box 1, Vogel *et al.* 2021). De EGR ligt met 5.900 vogels boven de DV van 3.300 vogels, waarmee de GRW wordt bepaald op een seizoensgemiddelde van 5.900 vogels overeenkomstig de EGR.

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2014/15-2019/20	1.700 vogels (seizoensgemiddelde)
Beoordeling korte termijntrend	2008/09-2019/20	sterke afname (-19,2% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1980/81-2019/20	matige afname (-3,6% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	5.900 vogels (seizoensgemiddelde)

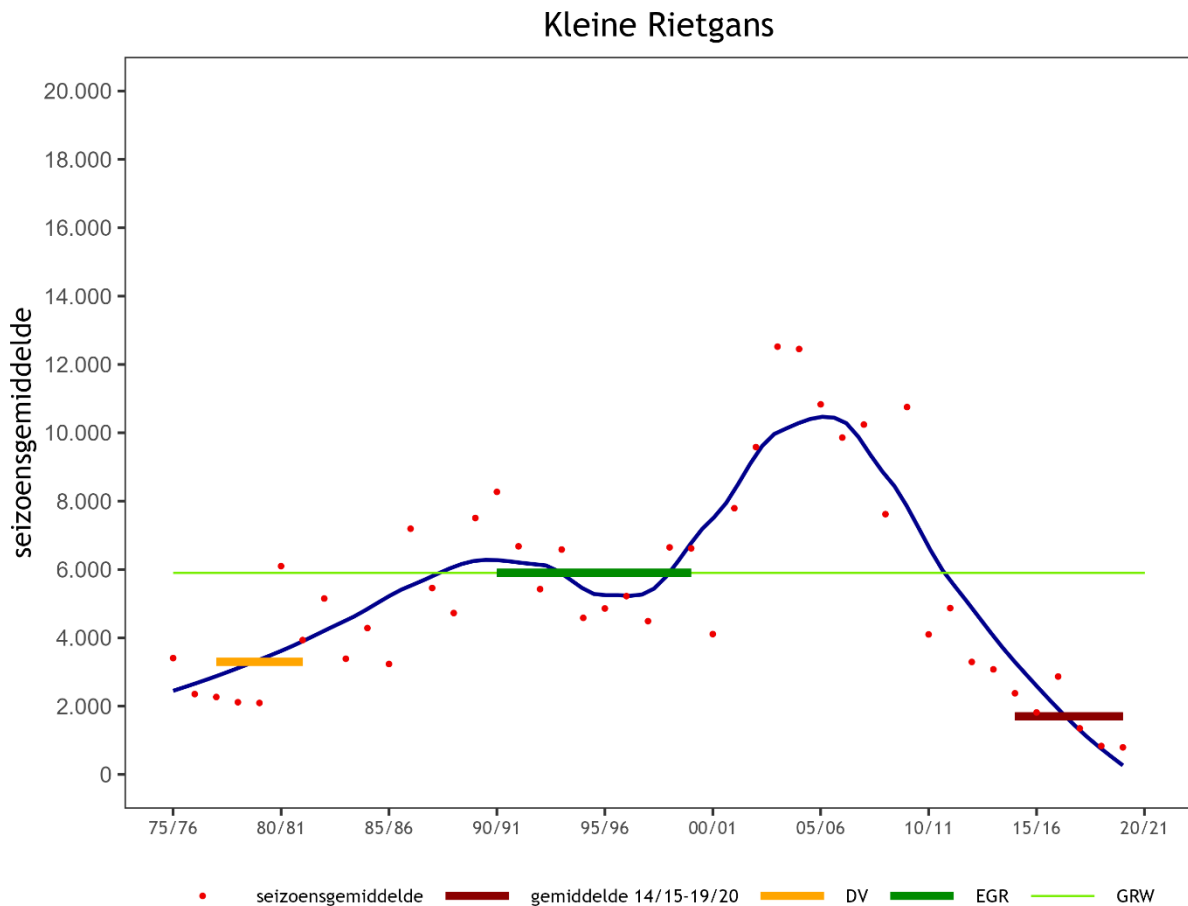
⁶ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor niet-broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.5 (bepaling GRW) wordt gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor niet-broedvogels

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor niet-broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 seizoenen aangehouden: de periode 1977/78-1981/82. Wanneer de DV aantoonbaar gunstig is, wordt de GRW gelijk gesteld aan de DV. Er zijn echter gevallen waarbij de periode rondom 1980 aantoonbaar geen gunstige periode is, bijvoorbeeld als gevolg van drukfactoren zoals waterkwaliteit en doorwerking van pesticiden.
- Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt wordt deze vergeleken met de *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt net als bij broedvogels de gemiddelde populatieomvang in een periode waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren. Deze gunstige referentieperiode varieert per 'voedsel-habitatgilde', soorten die overeenkomstige eisen stellen aan hun leefgebied (zie tabel 5.2 in Vogel *et al.* 2021). Wanneer de EGR op een hoger niveau dan de DV ligt, dan geldt de EGR als GRW; de DV zal dan een ongunstige of minder gunstige situatie weerspiegelen. Als GRW geldt dus de DV *tenzij* de EGR hoger is.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die beïnvloed is door een ontwikkeling vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn die het leefgebied van een soort onomkeerbaar heeft verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij enkele soorten die in belangrijke mate gebruik maken van het Zuidwestelijke Deltagebied. Door de Deltawerken is foerageergebied definitief verloren gegaan en per relevante soort is dit in mindering gebracht op de GRW.
- In sommige gevallen kan de EGR niet worden bepaald, bijvoorbeeld omdat de soort sterk toeneemt (>1% per jaar). Dit is o.a. het geval bij soorten die zich recent gevestigd hebben. Dan is de GRW bepaald op het gemiddelde van de periode 2014/15-2019/20.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van de aantallen (seizoensgemiddelde, rode punten). Dit populatieverloop is weergegeven met een donkerblauwe solide lijn. Relevante waarden, inclusief de periode waar deze betrekking op hebben, zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1977/78-1981/82, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen) en populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 (donkerrood). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel *et al.* (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

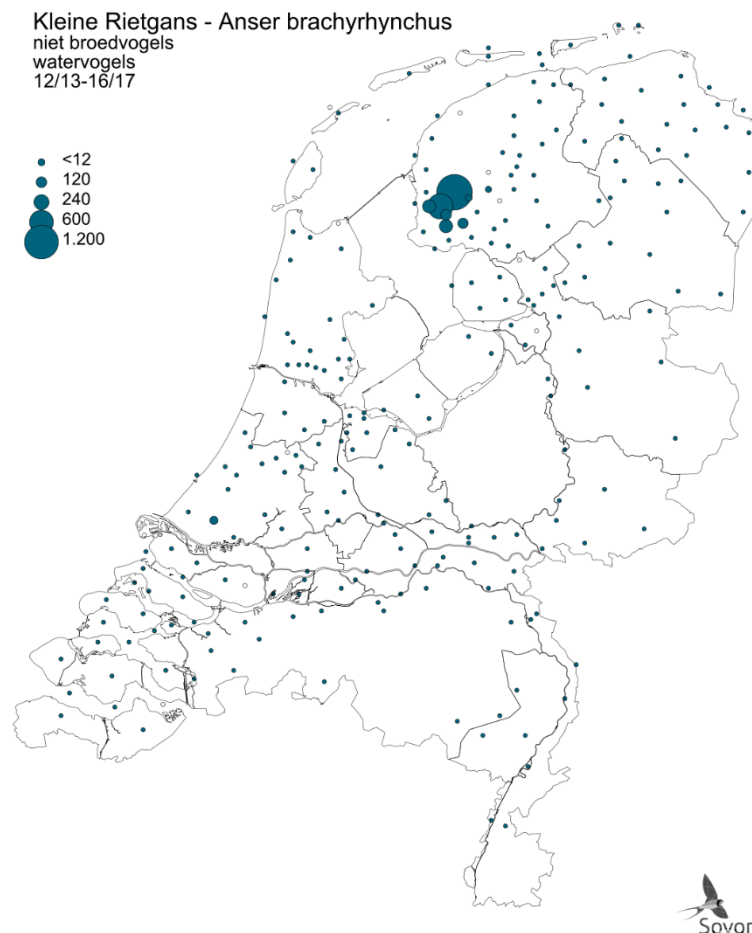
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 5.900 vogels (seizoensgemiddelde). Met gemiddeld 1.700 vogels (seizoensgemiddelde) in de laatste zes seizoenen (2014/15-2019/20) blijft de huidige populatieomvang daar ver onder.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

De in Nederland verschijnende aantallen Kleine Rietganzen zijn in hoge mate afhankelijk van de omvang van de flyway-populatie, en recent vooral ook van de trekstrategie. Nederland fungeerde lang als belangrijk overwinteringsgebied, maar met name ook als belangrijke tussenstop van Kleine Rietganzen die in Vlaanderen overwinteren. De landelijke aantallen namen sinds 1975 fors toe (figuur 1). Deze groei liep parallel aan de groei van de Spitsbergen-populatie, maar was ook een gevolg van het verlaten van pleisterplaatsen in Noord-Duitsland (na 1980) en verminderde aantrekkelijkheid van Deense pleisterplaatsen door jacht, veranderd grondgebruik en verjaagacties door boeren (Bijlsma *et al.* 2001). Gedurende het eerste decennium van deze eeuw overwinterden gemiddeld zo’n 10.000 vogels in ons land. Sindsdien is er een tendens gaande waarbij Kleine Rietganzen in toenemende mate in Denemarken blijven hangen en niet (of zeer kort) naar de Lage Landen trekken. Het is aannemelijk dat ze op deze wijze anticiperen op de gemiddeld zachtere winters (Hornman *et al.* 2021), maar vooral ook op het

grotere aanbod van wintergraan en de sterke uitbreiding van de teelt van maïs in Denemarken (Clausen *et al.* 2018a, Clausen *et al.* 2018b). De aangepaste trekstrategie van de Kleine Rietganzen laat zien dat ze makkelijk kunnen inspelen op veranderingen in landgebruik. Opvallend in deze context is dat de aantallen in Vlaanderen tegenwoordig groter zijn dan in Nederland (afname daar minder sterk), wat suggereert dat de afname bij ons wellicht ook lokale invloeden kent. Kleine Rietganzen zijn in ons land hoofdzakelijk aanwezig van oktober-december, met een uitloop naar september en maart. Parallel aan de afname is de periode waarin de vogels aanwezig zijn meer en meer beperkt tot de maanden november en december. Naast de twee traditionele regio's, Zuidwest-Friesland en Midden-Delfland in Zuid-Holland, verschijnen Kleine Rietganzen vrijwel overal waar zich 's winters veel ganzen ophouden (Cottaar & Koffijberg 2018; figuur 2).

Figuur 2. Verspreiding van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel in de periode 2012/13 - 2016/17. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 zijn de belangrijkste knelpunten genoemd die voor de soort van belang zijn.

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	Geen of nihil effect	n.v.t.	-
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	H	nee	nee
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	L	ja	ja
FD3	Verstoring door opgaande bouwsels	L	ja	ja

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FD9	Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik, verandering vruchtgebruik	L	ja	nee
XX	Ontwikkelingen in buitenland	H	nee	nee

- *Klimaat*: de voedselomstandigheden in het noordelijk deel van het winterareaal (Denemarken) zijn verbeterd door gemiddeld zachtere winters. Daarnaast komt streng winterweer, waarbij wintergebieden in bijv. Denemarken compleet met een dikke laag sneeuw worden bedekt, tegenwoordig amper meer voor. Al deze factoren maakt het vogels mogelijk om noordoostelijker te overwinteren, wat een rol kan spelen in de bij ons geconstateerde afname (Fox *et al.* 2005, Foppen *et al.* 2016, Hornman *et al.* 2021).
- *Verstoring door aanwezigheid*: door de sterke concentratievorming is de Kleine Rietgans een kwetsbare soort en wordt hij beschouwd als één van de meest storingsgevoelige ganzensoorten. Een combinatie van rustige en veilige slaappleatsen en voedselterreinen is een eerste vereiste voor het gebruik van een gebied als pleisterplaats. Verstoring kan optreden door landbouwwerkzaamheden en jacht (ook rond de slaappleatsen), evenals laagvliegende (sport)vliegtuigen en helikopters (Krijgsveld *et al.* 2008, Foppen *et al.* 2016). Door de binding van de Kleine Rietgans aan vaste slaappleatsen heeft verstoring op de slaappleats ook gevolgen voor de aanwezigheid in de voedselgebieden.
- *Verstoring door opgaande bouwsels*: windmolenparken en hoogspanningsleidingen kunnen verstrend werken bij pendelbewegingen tussen voedselterrein en slaappleats (Foppen *et al.* 2016).
- *Verandering agrarisch gebruik*: extensivering van graslanden, of omzetting van grasland in akkers, kan in de kerngebieden van de Kleine Rietgans tot verminderde voedselbeschikbaarheid leiden en de draagkracht van zulke gebieden verlagen (Foppen *et al.* 2016), ofschoon de soort elders in de flyway (maar dus minder in Nederland) op bepaalde akkerbouwgewassen foerageert.
- *Ontwikkelingen in buitenland*:
  - er is een tendens gaande waarbij Kleine Rietganzen in toenemende mate in Denemarken blijven hangen en niet (of zeer kort) naar Nederland trekken. Zeer waarschijnlijk speelt het grotere aanbod van wintergraan en de sterke uitbreiding van de teelt van maïs in Denemarken daarbij een rol (Fox *et al.* 2005, Clausen *et al.* 2018a). Maïs is optimaal voedsel voor Kleine Rietganzen, omdat een zeer groot deel (95%) door de ganzen verteerd wordt in tegenstelling tot gras (Clausen *et al.* 2018b). De ganzen hoeven daardoor minder tijd aan foerageren te besteden. In Denemarken heeft de verspreiding van de Kleine Rietgans in de afgelopen jaren grote veranderingen ondergaan, omdat vogels bij hun zoektocht naar geogste maïspcelen tot ver buiten de voorheen belangrijke gebieden worden gezien (Clausen *et al.* 2018a). Ook in Nederland worden Kleine Rietganzen recent vaker op geogste maïspcelen waargenomen, terwijl de soort in Nederland traditioneel een graseter is (Cottaar 2019).
  - de aantallen van de Spitsbergen flyway-populatie, waartoe onze vogels behoren, worden gereguleerd door een internationaal beheersplan (Madsen *et al.* 2017). Gecoördineerde afschot vindt plaats in Denemarken en Noorwegen en men streeft er naar de populatie op 60.000 individuen te houden.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

Aangezien de afname van het aantal overwinterende Kleine Rietganzen in Nederland vooral wordt veroorzaakt door een verandering van de trekstrategie, zullen beleid en maatregelen in de Nederlandse overwinteringsgebieden weinig kunnen bijdragen aan een kentering van de aantalsontwikkeling in ons land. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat de omvang en kwaliteit van het leefgebied in Nederland niet op orde zijn, al is het opvallend dat de afname in Nederland veel sterker is dan in Vlaanderen (wat een effect van lokale factoren suggereert, maar welke factoren is onbekend). Vanwege de sterke traditionele binding met voedselterreinen en slaappleatsen is het echter van groot belang om deze optimaal aantrekkelijk te houden. Behoud van rust, de aanwezigheid van open, kort eiwitrijk grasland nabij slaappleatsen en stabiliteit in de beschikbaarheid van bestaande slaappleatsen en foerageergebieden zijn hierbij sleutelfactoren.

Regionale verschillen

Wanneer in de nabijheid van een Natura 2000-gebied schadebestrijding door middel van afschot plaatsvindt, kan verstoring optreden van de vogels waarvoor dit gebied is aangewezen, waarmee de instandhoudingsdoelstellingen in het geding kunnen komen (Kleefstra *et al.* 2010). Voor de Kleine

Rietgans wordt het toekomstperspectief in het Natura 2000-gebied de Witte en Zwarte Brekken als ‘zeer ongunstig’ beschouwd, mede door het onvoldoende voorhanden zijn van geschikt foerageergebied in de nabije omgeving (Provincie Fryslân 2014).

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

De Kleine Rietgans is één van de vier soorten ganzen waarvoor binnen de African-Eurasian Waterbird Agreement (AEWA) een Adaptive Flyway Management Plan (AFMP) is ontwikkeld (Madsen & Williams 2012, Madsen *et al.* 2017). Het doel van het AFMP is waarborging van de GSvI van de populatie op flyway-niveau, waarbij rekening wordt gehouden met economische en sociale belangen. Nederland participeert in dit plan. Uitgangspunt voor dit adaptieve beheer is de afspraak de populatie naar een niveau van 60.000 vogels terug te brengen en verdere groei tegen te gaan (omwille van conflicten met de landbouw in met name Noorwegen). Gecoördineerd afschot vindt plaats in Denemarken en Noorwegen, binnen Nederland mag de Kleine Rietgans niet bejaagd worden. Maatregelen om deze streefstanden te bereiken worden jaarlijks geëvalueerd op grond van de beschikbare monitoringgegevens die worden samengebracht in een populatiemodel (Madsen *et al.* 2017, EGMP 2021).

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Spitsbergen flyway-populatie, waartoe onze Kleine Rietgans behoren, liet lange tijd een groei zien, maar wordt sinds 2017 gereguleerd door een internationaal beheersplan (zie boven, Madsen *et al.* 2017). De populatie laat momenteel een stabiele aantalsontwikkeling zien en werd in 2019 geschat op 80.000 vogels (Wetlands International 2022). Op basis van tellingen in het kader van het AFMP werd de populatie in november 2020 geschat op ca. 111.000 vogels en in mei 2021 op ca. 74.000 vogels. In 2020/2021 werden ca. 16.000 vogels geschoten (EGMP 2021). De Kleine Rietgans is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van ‘Least Concern’ in de IUCN Rode Lijst (Birdlife International 2021)..

Kennisleemtes

In de context van de verandering van de trekstrategie van de Kleine Rietgans is het opvallend dat de aantallen in Vlaanderen tegenwoordig groter zijn dan in Nederland (afname daar minder sterk). Dit suggereert dat de afname bij ons wellicht ook lokale invloeden kent, maar welke is onbekend.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

De huidige populatieomvang (2014/15-2019/20) van 1.700 vogels (seizoensgemiddelde) ligt ver onder de populatieomvang waarbij die als ‘gunstig’ wordt beschouwd (seizoensgemiddelde van 5.900 vogels). Aangezien de oorzaken voor de afname buiten het Nederlandse overwinteringsgebied liggen is het behalen van de populatieomvang die als ‘gunstig’ beschouwd mag worden in 2050 niet haalbaar. Er zijn geen maatregelen in Nederland denkbaar om de populatie positief te beïnvloeden (Vogel *et al.* 2024). Ondanks de sterke afname op de korte termijn is er nog wel een overwinterende populatie in ons land aanwezig, en het is niet uit te sluiten dat tijdens streng winterweer grotere aantallen ons land bezoeken. Behoud van het leefgebied voor een populatieomvang overeenkomstig de GSvI is dan ook van belang.

3. Advies landelijk doel

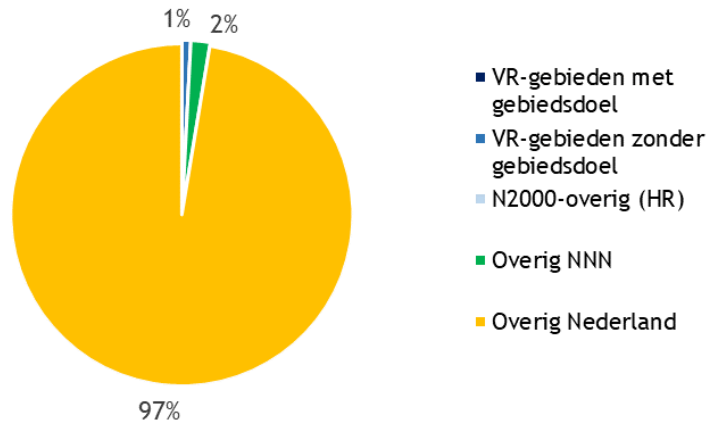
Het advies is om het landelijke doel voor de Kleine Rietgans in te stellen op de populatieomvang behorende bij een GSvI, wat overeenkomt met een seizoensgemiddelde van 5.900 vogels.

IV. Regionale opgave

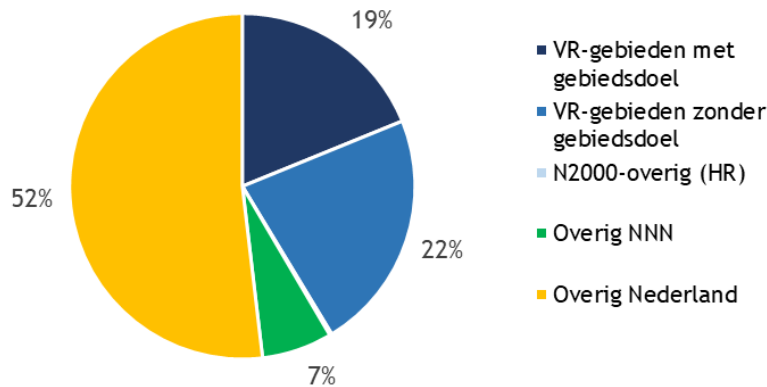
1. Actueel voorkomen

In de afgelopen zes seizoenen (2014/15-2019/20) bevond op basis van het seizoensgemiddelde bijna de gehele overwinterde populatie van de Kleine Rietgans zich in ‘overig Nederland’, waar ze voornamelijk in graslandgebieden foerageren (figuur 3). Op basis van tellingen op slaappleatsen bevond ruim 40% van de getelde aantallen zich binnen Natura 2000-gebieden (figuur 4).

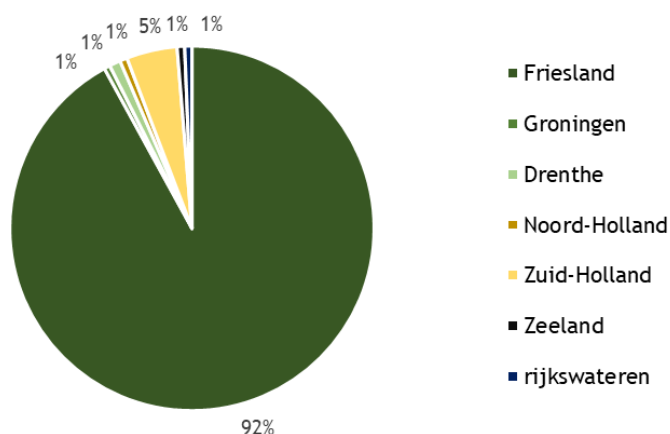

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20, op basis van seizoensgemiddelde) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de foerageerfunctie voor de Kleine Rietgans als niet-broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

Figuur 4. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20, op basis van seizoensmaxima) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de slaappleatsfunctie voor de Kleine Rietgans als niet-broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 5 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Friesland is met ruim 90% van de overwinterende aantallen verreweg de belangrijkste regio voor de Kleine Rietgans. Vervolgens komen er in Zuid-Holland nog aantallen van enige betekenis voor.

Figuur 5. Aanwezigheid van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

De belangrijkste gebieden voor pleisterende Kleine Rietganzen bevinden zich in Zuidwest-Friesland. Hierbinnen zijn de Polders rond de Oudegaasterbrekken verreweg het belangrijkste met gemiddeld zo'n 75% van de overwinterende aantallen (tabel 4). Het Natura 2000-gebied De Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving vormt de kern van het verspreidingsgebied van de Kleine Rietgans in Friesland en is vooral van belang als slaappleats.

Tabel 4. De belangrijkste gebieden voor de Kleine Rietgans als niet-broedvogel in de winterseizoenen 2014/15-2019/20 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse winterpopulatie is indicatief weergegeven (afgezet tegen landelijk seizoensgemiddelde of -maximum). Functie(s) van het gebied: f (foerageren), s (slapen). Type berekening (waarde): g = seizoensgemiddelde, m = seizoensmaximum. VR* = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Kleine Rietgans als niet-broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidige instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Functie (waarde)	Huidige populatie	Aandeel in NL	IHD (vogels)
Polders rond de Oudegaasterbrekken	overig	Fr	f (g)	1.259	76%	-
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	VR*/HR	Fr	f,s (m)	3.402	21%	20.500
Polders rond Fluessen, Heegermeer en Sloterveer	NNN/overig	Fr	f (g)	124	7%	-
Wonseradeel en Workum	NNN/overig	Fr	f (g)	75	4%	-
Midden-Delfland en Oude-Leede	NNN/overig	ZH	f (g)	58	3%	-
Greidhoek-oost	overig	Fr	f (g)	24	1%	-
Witte en Zwarte Brekken	VR*	Fr	s (m)	22	<1%	7.700
Polders rond de Rottige Meenthe	overig	Fr	f (g)	13	1%	-
Idzegaasterpoel e.o.	NNN/overig	Fr	f (g)	9	1%	-
Westland	overig	ZH	f (g)	8	<1%	-
Sneekermeergebied	VR*	Fr	s (m)	2	<1%	580
IJsselmeer	VR*/HR	rw	f,s (g)	<1	<1%	30

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Kleine Rietgans is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal (tabel 5). Door een verandering van de trekstrategie komen er steeds minder Kleine Rietganzen naar Nederland om te overwinteren. Er dient echter voldoende leefgebied beschikbaar te blijven voor een populatie van de omvang behorende bij een GSvI. De opgave wordt bij de Kleine Rietgans verdeeld naar rato van het

aandeel van de regio in de landelijke populatie. Friesland is met meer dan 90% van de overwinterende aantallen verreweg de belangrijkste regio voor de Kleine Rietgans in Nederland.

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kleine Rietgans als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio (2014/15-2019/20)	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	1.550	92%	matige afname	5.500
Zuid-Holland	80	5%	onzeker	250
rijkswateren	11	<1%	n.b.	30
Groningen	10	<1%	stabiel	30
Drenthe	10	<1%	onzeker	30
Noord-Holland	10	<1%	onzeker	30
Zeeland	10	<1%	matige toename	30
Landelijk	1.700	100%	sterke afname	5.900

V. Prioritering

Het belang van Nederland als overwinteringsgebied voor de Kleine Rietgans is na 2005/2006 sterk afgenomen door een verandering van de trekstrategie. Door andere voedselgewoontes en verbeterde voedselomstandigheden, daarbij geholpen door het uitblijven van koude winters, blijven Kleine Rietganzen in toenemende mate in Denemarken overwinteren. Beleid en maatregelen binnen Nederland zullen dan ook niet kunnen bijdragen aan een toename van de bij ons overwinterende aantallen. De Spitsbergen flyway-populatie, waartoe onze vogels behoren, is stabiel. Ondanks de sterke afname op de korte termijn binnen Nederland is er nog steeds een overwinterende populatie aanwezig, en het is niet uit te sluiten dat tijdens streng winterweer grotere aantallen ons land bezoeken. Behoud van het leefgebied voor een populatieomvang overeenkomstig de GSvI is dan ook van belang.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- CLAUSEN K.K., MADSEN J., COTTAAR F., KUIJKEN E. & VERSCHEURE C. 2018a. Highly dynamic wintering strategies in migratory geese: Coping with environmental change. *Global change Biology* 24: 3214-3225.
- Clausen K.K., Madsen J., Nolet B.A. & Haugaard L. 2018b. Maize stubble as foraging habitat for wintering geese and swans in northern Europe. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 259: 72-76.
- COTTAAR F. & KOFFIJBERG K. 2018. Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*. Pp. 75 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- COTTAAR F. 2019. Kleine Rietganzen geven voorkeur aan geoogste maïsakkers boven graslandpercelen in Zuidwest-Friesland in het najaar van 2017. *Limosa* 92: 24-27.
- EGMP. 2021. Population Status and Assessment Report 2021. EGMP Technical Report No. 19 Bonn, Germany.
- FOX A.D., MADSEN J., BOYD H., KUIJKEN E., NORRIS D.W., TOMBRE I.M. & STROUD D.A. 2005. Effects of agricultural change on abundance, fitness components and distribution of two arctic-nesting goose populations. *Global Change Biology* 11: 881-893.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- HORNMAN M., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., HUSTINGS F., VAN WINDEN E., VAN ELS P., KLEEFSTRA R., SOVON GANZEN- EN ZWANENWERKGROEP & SOLDAAT L. 2021. Watervogels in Nederland in 2018/2019. Sovon rapport 2021/01, RWS-rapport BM 21.08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2010. Reactie: Slaapplaatsen van ganzen: casus Witte en Zwarte Brekken. De Levende Natuur 111: 136–140.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KRIJGSVELD K.L., SMITS R.R. & VAN DER WINDEN J.R. 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reactie van vogels op recreatie. Rapport nr. 08-173. Bureau Waardenburg, Culemborg
- MADSEN J. & WILLIAMS J.H. (COMPILERS). 2012. AEWa International Single Species Management Plan for the Svalbard Population of the Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus*. AEWa Technical Series No 48. Bonn, Germany.
- MADSEN J., WILLIAMS J.H., JOHNSON F.A., TOMBRE I.M., DERELIEV S. & KUIJKEN E. 2017. Implementation of the first adaptive management plan for a European migratory waterbird population: The case of the Svalbard pink-footed goose *Anser brachyrhynchus*. *Ambio* 46 (Supplement 2): 275-289.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- PROVINCIE FRYSLÂN. 2014. Natura 2000-beheerplan Merengebied; Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken, Oudegaasterbrekken, Fluessen e.o. Altenburg & Wymenga / Provincie Fryslân, Leeuwarden.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGEL R., FOPPEN R. & VAN DEN BREMER L. 2024. Inschatting van het haalbare populatieherstel in 2023-2050 van vogelsoorten met een ongunstige staat van instandhouding. Sovon-rapport 2024/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Kleine Rietgans. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1580>. Geraadpleegd op 22/02/2022.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2022. Waterbird Population Estimates. <http://wpe.wetlands.org/>. Geraadpleegd op 04/03/2022.